

בין אדם למקום ובין אדם לחבירו בכבוד אב ואם

1. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל עמוד ב – דף לא עמוד א

ת"ר נאמר: כבוד את אביך ואת אמך, ונאמר: כבוד את ה' מהונך, השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום; נאמר: איש אמו ואביו תיראו, ונאמר: את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, השווה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום; נאמר: מקלל אביו ואמו מות יומת, ונאמר: איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו, השווה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום; אבל בהכאה - ודאי אי אפשר; וכן בדין, ששלשתן שותפין בו. ת"ר, שלשה שותפין הן באדם: הקדוש ברוך הוא, ואביו, ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני. תניא, רבי אומר: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שכן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא כיבוד אב לכיבוד אם; וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה, לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא מורא האם למורא האב. תני תנא קמיה דרב נחמן: בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא: יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני. אמר ר' יצחק: כל העובר עבירה בסתר - כאילו דוחק רגלי שכינה, שנאמר: כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי. אמר רבי יהושע בן לוי: אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה, שנא': מלא כל הארץ כבודו. רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש, אמר: שכינה למעלה מראשי.

2. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף לג עמוד א

משנה. אבדתו ואבדת אביו - אבדתו קודמת, אבדתו ואבדת רבו - שלו קודם. אבדת אביו ואבדת רבו - של רבו קודמת, שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא. ואם אביו חכם - של אביו קודמת. היה אביו ורבו נושאין משאוי - מניח את של רבו, ואחר כך מניח את של אביו. היה אביו ורבו בבית השבי - פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו. ואם אביו חכם - פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו.

3. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לב עמוד א – עמוד ב

א"ר יצחק בר שילא א"ר מתנה אמר רב חסדא: האב שמחל על כבודו - כבודו מחול, הרב שמחל על כבודו - אין כבודו מחול; ורב יוסף אמר: אפ"ל הרב שמחל על כבודו - כבודו מחול, שנאמר: וי"ל הולך לפניו יומם. אמר רבא: הכי השתא, התם הקדוש ב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא - מחיל ליה ליקריה, הכא תורה דיליה היא? הדר אמר רבא: אין, תורה דיליה היא, דכתיב: ובתורתו יהגה יומם ולילה.

4. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת פאה פרק א משנה א

וענין אמרו אוכל מפירותיהן והקרן קיימת לו, הוא מה שאומר לך, כל המצות נחלקות חלוקה ראשונה לשנים, חלק במצות המיוחדות לאדם בעצמו בינו ובין ה' כגון הציצית והתפלים והשבת ועבודה זרה, וחלק במצות התלויות בתקינות יחסי בני אדם זה עם זה כגון האזהרה על הגניבה, והאונאה, והשנאה, והנטירה, והצווי לאהוב זה את זה, ושלא נרמה זה את זה, ושלא יעמוד אחד ממנו על נזק השני, ולכבד ההורים והחכמים שהם אבות הכל, אם קיים האדם המצות המיוחדות לו בעצמו במה שבינו לבין בוראו יש לו על זה שכר יגמלוהו ה' על כך לעולם הבא כמו שנבאר בפרק חלק. ואם קיים האדם המצות התלויות בתקינות יחסי בני אדם זה עם זה יש לו על זה שכר לעולם הבא על קיימו המצוה, וישג תועלת בעולם הזה להתנהגותו התנהגות טובה עם בני אדם, לפי שאם הלך בדרך זו והלך זולתו בה יהנה גם הוא מאותה תועלת. וכל המצות שבין אדם לחברו נכללים בכלל גמילות חסדים, התבונן בהם תמצאם. הלא תראה שהלל הזקן כשאמר לו הגוי למדני תורה על רגל אחת אמר לו דעלך ביש לחברך לא תעביד, וכשתחקור זאת תמצא תלמוד תורה שקול כנגד כולם, כי בתלמוד תורה ידע האדם את כל זה כמו שביארנו בהקדמה שהתלמוד מביא לידי מעשה.

5. מנחת חינוך מצוה לג

(ג) ומ"ע הוא ככל מצות שבתורה לענין תשובה דתשובה מכפר. ומכל מקום אני מסופק לפי המבואר בר"מ הלכו' תשובה ובש"ס דעבירות שבין אדם לחבירו לא מהני תשובה ולא יום הכפורים עד שירצה א"ח אם כאן במצוה זו של כיבוד דהוא נוסף דגזה"כ הוא דנוסף על כיבוד כל אדם דבאדם אחר אין איסור אלא לצערו וכאן מצוה לכבדו אם לא כיבדו אפשר דהיא רק מצות המקום ב"ה ולא בין אדם לחבירו דבין אל"ח אינו אלא במה שהוא שוה לכ"א אבל כאן הוא רק באו"א א"כ אינו אלא כמצות שבין אדם למקום ב"ה א"ד כיון שהשי"ת ציוה זו המצוה בין אל"ח הוי בין אדם לחבירו ולא מהני תשובה אם לא שירצה את אב ואם. ואם נשבע שלא יכבד אב ואם נראה דהוי שבועת שוא כמו נשבע שלא יאכל מצה או לא יניח תפילין דאין שבועה חל והוי ליה ש"ש דנשבע לבטל את המצוה ער"מ פ"ה מה"ש וש"ס ויו"ד ה' שבועות וא"ד למ"ש הר"מ שם פ"ה ה"ב אם נשבע שיעשה חבירו איזה דבר או לא יעשה דאין זה ש"ש דהא ביד חבירו לקיים שבועתו א"כ ה"נ קי"ל האב שמחל ע"כ כבודו מחול א"כ יש ביד האב לקיים שבועתו ז"א דאב שמחל ע"כ הוא מחול אבל מ"מ לא קיים מצות כיבוד רק א"צ לכבד וזה נשבע שלא יקיים מצות כיבוד ומצות כיבוד הוא כשאביו רוצה שיכבדו והוי נשבע לבטל המצוה דאם אביו מחל אין כאן מצות כיבוד וז"פ. והנשבע שלא לכבד אשת אב ובעל אמו דהוא רק מדרשת דאת השבועה חל כמו ח"ש ער"מ שם ויו"ד סי' רל"ח וכן על אחיו. אך לסברת הרמב"ן שהבאתי דאישים הללו הם בכלל כיבוד אבות א"כ אפשר דאינו חל אך מ"מ נראה דחל כיון דלא נפקא אלא מדרש'. ואם אביו או אמו חרשי' או שוטים מ"מ חייב לכבד אותם כפי דעתם ער"מ ובהשגות ובשו"ע יו"ד. ואם צריך לבזבז על מצוה זו חומש ממונו ככל מ"ע לכאורה כיון דקי"ל משל אב א"כ א"צ אך יש לחלק עשו"ע ותבין. והנה הרהמ"ח כתב כאן דכופין על מצוה זו כמו בכל המצות. וע' בהגהות סוף ספר משמ"ל תמה ע"ז הא מבואר בחולין פכ"ה דעל כאו"א אין כופין דמ"ע שמתן שכרה בצדה אין כופין ועט"ז סי' ר"מ וכעת ל"מ לר"מ שיביא ד"ז ועמ"ל פי"ג מהל' עבדים הי"ד ויבואר בארוכה אי"ה בדיני כפיה בכל המצות ואכ"מ:

6. רמב"ם הלכות ממרים פרק ה

הלכה יא

הגר אסור לקלל אביו העכו"ם ולהכותו, ולא יבזהו כדי שלא יאמרו באו /באנו/ מקדושה חמורה לקדושה קלה שהרי זה מבזה אביו, אלא נוהג בו מקצת כבוד, אבל העבד אין לו ייחוס אלא הרי אביו כמי שאינו אביו לכל דבר אף על פי שנשתחררו.